

Sprogforeningen og Sydslesvigsk Kultursamfund; også Grænseforeningen har bidraget til prisen.

Til uddeling af prisen er der nedsat en komité, som består af prof. Franz Blatt, prof. H. P. Clausen, prof. Børge Diderichsen, generalkonsul Troels Fink, prof. L. L. Hammerich, lektor Johs. Lomholt-Thomsen og lektor Lorenz Rerup.

Prisen tildeles *enten* for besvarelse af en af komiteen stillet prisopgave vedr. et emne med tilknytning til Sønderjyllands kulturelle, politiske, retslige og sociale udvikling *eller* til personer, der på betydningsfuld måde har ydet afgørende bidrag til forståelse af et sønderjysk problem.

Christian Paulsen-medaljen viser på forsiden C. P.'s profil, navn og årstal, på bagsiden Skamlingsstøtten med de skår, der tilføjes den ved projsernes sprængning. Ved siden af støtten står ordene: *Sagen døer ikke meer*, der henviser til en udtalelse af C. P. i 1839, da han havde fået meddelelse om, at der inden for Trykkefrihedsselskabet i København skulle dannes en selskabsafdeling til fremme for den danske sag i Sønderjylland. »Nu kunne vi døe, sagde jeg til Flor, Sagen døer ikke meer. Det er en stor Beroligelse«, skriver C. P. i sin dagbog. Citatet gengiver C. P.'s reaktion på det sønderjyske arbejdes fødsel i Danmark.

Medaljen, der er tegnet og støbt af afdøde billedhugger William Larsen (d. 1961), er bekostet af Brødrene Broust's Legat.

Det kirkehistoriske Societet stiftedes den 9. september 1965 og har til formål at formidle kontakt mellem dem, der beskæftiger sig med kirkehistorisk forskning i dens forskellige discipliner til fælles drøftelse og orientering.

Som medlemmer optages kandidater, der arbejder med kirkehistoriske problemer, og societetet vil gerne i forbindelse med historikere, som beskæftiger sig med emner, der har kirkehistorisk interesse.

Der afholdes fire årlige møder med foredrag og efterfølgende diskussion på Institut for dansk Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K.

Nærmere oplysninger ved henvendelse til sekretæren: amanuensis Jørgen Skaftø Jensen, Sverrigsgade 49, 2. sal, 2300 København S.

Fra toårsheftet 1968/69 er utarbejdelsen af *Bibliografi til Norges historie* overtatt av Universitetsbiblioteket i Oslo i samarbeid med Den norske historiske forening.

Viktige bidrag til Norges historie, publisert i andre land, vil bli tatt med i bibliografien i den utstrekning redaksjonen blir oppmerksom på dem.

Den norske historiske forening vil derfor anmode forfattere av bøker eller artikler om norsk historie, utkommet i utlandet, om å gi melding om dette til redaksjonen av *Bibliografi til Norges historie*, adr. Universitetsbiblioteket i Oslo, Oslo 2.

HJÆLPEMIDLER

JOHN ROACH (Ed.): *A Bibliography of Modern History*. London, Cambridge University Press, 1968. xxiv + 388 s. 30 sh.

Bogens tilhørsforhold fremgår ikke direkte af titelbladet: den er bibliografi-bind til *The New Cambridge Modern History*, hvoraf de hidtil manglende bd. IV og VI udkom i 1970. Værket planlagdes oprindeligt uden bibliografisk

stof, i modsætning til sin forgængers meget omfattende henvisninger. Et af hovedmotiverne til udeladelsen var en fornemmelse af, at der fandtes tilstrækkelige bibliografiske hjælpemidler for den nyere tids historie. Allerede ved modtagelsen af det første bind i 1957 blev udgiverne dog gjort opmærksomme på, at benytterne ikke var enige med dem deri, og de valgte da at kompensere for denne mangel ved at udgive et separat bibliografibind. Beslutningen blev truffet i 1959, men først ni år efter så bibliografien omsider dagens lys. Sigtet var bevidst ændret i forhold til det bibliografiske apparat i *The Cambridge Modern History*. Der tilstræbes ingen dokumentation af afsnittene, men i stedet en orientering om den vigtigste litteratur til de i samleværket behandlede emner. Mens man undervejs havde anvendelse i skole og af studerende i tankerne, endte man med at sigte mod at gøre bibliografien anvendelig også for forskere.

Bibliografien er opbygget i nær tilknytning til *The New Cambridge Modern History* og under anvendelse af den der anvendte systematik. Det må bemærkes, at John Roach ikke har foretaget ændringer i den deri forekommende vægtfordeling eller søgt at udbedre udeladelser eller skævheder, der derfor også gør sig gældende i bibliografien; dette forhold må specielt erindres, hvis den anvendes uafhængigt af samleværket. Grundmaterialet er stort set tilvejebragt af forfatterne til kapitlerne i *The New Cambridge Modern History*, hvorfor det da også var fristende at benytte dennes systematik ved redigeringen af bibliografien; således svarer afsnittene i den til et eller flere kapitler i tolvbindsværket, omend rækkefølgen er ændret for at skabe større sammenhæng, hvad der yderligere er tilstræbt gennem opdeling i tre hovedafsnit (A-C), hvert omfattende fire bind eller 150 års historie. Den kronologiske afgrænsning er 1493 til 1945, og kun få emner fra samleværket er udeladt i bibliografien, fx. musik, kunst og i nogle tilfælde litteratur. Overalt ved afsnittene anføres henvisninger til de pågældende kapitler i Cambridge-værket, dog er der undertiden undladt angivelse af tidsrummet; i afsnittene er titlerne ordnet alfabetisk efter forfattere. I alt er medtaget godt 6.000 titler. Sprogligt set ligger hovedvægten på litteratur på engelsk, men også tysk og fransk er godt repræsenteret; dog anføres værker sædvanligvis i engelske oversættelser fremfor på originalsproget. Desuden findes i betydeligt omfang medtaget litteratur på slaviske samt på de øvrige europæiske sprog. Der er lagt forholdsvis ringe vægt på kildeudgaver til fordel for sekundærlitteraturen, hvoraf der er optaget et betydeligt antal tidsskriftartikler og afhandlinger fra samleværker; selectionen er dog her meget ujævn, således er der i hele C-afsnittet kun medtaget ganske få indførsler af disse arter. Tidsgrænsen for medtaget litteratur ligger ved 1961, fra 1962 er kun få titler samlet op, og senere fremkomne værker har desværre kun helt undtagelsesvis fundet optagelse — der er således ikke så lidt at indhente ved en ny udgave. Titlerne er i et vist omfang, omend stærkt varierende fra afsnit til afsnit, karakteriseret ved korte kommentarer, endvidere er der på en række punkter gjort nyttige noter i forbindelse med de behandlede emner. Ved slavisksprogede værker gives ofte en kort indholdsangivelse på engelsk, og der gøres også opmærksom på gode bibliografier, omend ikke konsekvent, således ikke ved C 846, mens der ved Arup, *Danmarks Historie* (s. 212, A 1476) overraskende bemærkes »Excellent bibliography«!

Forud for selve bibliografien gives en nødtørftig oversigt over bibliografiske hjælpemidler til de vigtigste landes historie, og der henvises i øvrigt til *The American Historical Association's Guide to Historical Literature* (1961), en højst nødvendig henvisning, da bibliografier, tidsskrifter m. v. er medtaget i stærkt varierende grad, uden tvivl en følge af den stærke opsplitning af stoffet på mere end 150 medarbejdere. Ved selektive bibliografier er det næsten altid muligt at diskutere det udøvede skøn, hvilket da også gælder her; svagest er utvivlsomt C-afsnittet, specielt for den seneste del af perioden. Ved den første verdenskrig anføres en række af de officielle historieværker med stor overvægt på de engelske, således at fx. den østrig-ungarske krigshistorie savnes, samt en række memoirer; der mangler derimod henvisninger til den omfattende oversigts- og speciallitteratur herom – for den anden verdenskrig findes intet direkte, selv om der i afsnittet om krigskunst er opregnet enkelte titler, der også fører ind på den. På andre punkter savnes en række væsentlige værker, i forbindelse med Østrig-Ungarn således trebindsbiografien om Franz Joseph af Corti; Kiszling, *Erzherzog Franz Ferdinand*; Fellner, *Der Dreibund*; Zöllner, *Geschichte Österreichs*; Benedikt, *Die wirtschaftliche Entwicklung in der Franz Joseph-Zeit*. Blandt de diplomatiske aktsamlinger for tiden op til 1914 mangler såvel de russiske som de italienske rækker, en gruppe af værker, der heller ikke er søgt optaget for mellemkrigstiden; også den særdeles nyttige Gooch, *Recent Revelations of European Diplomacy* (1940) glimrer ved sit fravær. Der er her helt set bort fra de iøjnefaldende huller, der som nævnt følger af værkets hele anlæg. Således er titlerne om Polen, Tjekkoslovakiet, Ungarn, Østrig m. fl. yderst sparsomme eller manglende for tiden efter 1914/18, for nogle af dem allerede fra tiden efter midten af 19. århundrede; for 1917-revolutionen anføres kun en række memoirer o. l. (!), og Sovjetunionens historie er praktisk taget ubehandlet; Tysklands historie for tiden efter 1918 er kun tyndt repræsenteret, og de få titler skal ikke findes under Tyskland, men spredt i andre afsnit; om Belgien findes intet efter 1830; Skandinavien, der er ganske fyldigt behandlet i afsnit A og B, affærdiges i afsnit C, altså tiden 1793–1945, yderst kort. Der skal kun gøres få bemærkninger om fejl i de bibliografiske oplysninger, et næsten uundgåeligt fænomen ved bibliografier; mest generende er det, at der ofte mangler oplysninger om tilhørsforhold til serier (fx. ved A 495 og 1094, B 664 og 744) og angivelse af undertitler.

Den anvendte systematik rummer den fordel, at det er ret let at få et overblik over tværgående emner uden hensyn til de enkelte lande, som fx. økonomisk-sociale forhold, forfatningshistorie, politisk tænkning, krigskunst, kirkehistorie osv.; ulempen er naturligvis, at overblikket over et enkelt lands historie skal sammenstykkes af specielle afsnit om landet foruden af indførsler spredt i tværgående afsnit. Systematikken har voldt talrige vanskeligheder ved redigeringen af de mange bidrag, og der er i et vist omfang anvendt dobbeltplaceringer af centrale værker (med anvendelse af de første gang tildelte numre), men fejlplaceringer og spredning af samhørende titler har ikke helt kunnet undgås, ligesom anbringelsen af en række oversigtsværker præges af tilfældighed, og relevante bind af samle værker og serier i nogle tilfælde er faldet ud. Påfaldende er fx. placeringen af Dickmann, *Der westfälische Frieden* (A 1096), der trods et selvstændigt afsnit om den westfalske fred er placeret under tids-

afsnittet 1648–59. Som eksempler på spredning af titler om et enkelt emne gælder fx. Gustav Adolf, Maria Theresia, Bismarck, panslavismen, nationalismen og den fransk-russiske alliance.

Disse forhold betyder, at værket registerapparat får den allerstørste betydning, og det kan da også i betydelig grad afhjælpe ulemperne, selv om også registret har sine svage sider. Det er således alene sagregister, og der savnes stærkt et forfatterregister, en ting der efterhånden turde være en selvfølge i bibliografiske værker. Det kan ikke erstatte indgang gennem den systematiske indholdsoversigt, da der i registret i overvejende grad er undladt generelle henvisninger til de større samlede afsnit og underafsnit om lande og emner; de pågældende afsnit kan kun findes som helheder gennem indholdsoversigten, dog er deres indhold naturligvis indekseret, landbrug således for de enkelte lande, omend med inkonsekvens ved anvendelse af underindgangsord, et forhold der desværre også præger andre emner og genrer, fx. bibliografier, der i nogle tilfælde udgør en selvstændig henvisningsgruppe, i andre blot er opregnet blandt andre referencer. Ulemper af denne art er til at overvinde: alvorligere er det imidlertid med grundigheden i registrets henvisninger. I en lang række tilfælde er de ikke udtømmende, således mangler ved de relevante indgangsord henvisninger til følgende numre: A 99, 141, 531, 533–36, 1080, 1547, 1696; B 15, 373, 1045–46, 1524, 1685; C 514–18, 577, 721, 743, 744, 754, 756 og 1490. I enkelte tilfælde er endog hele grupper faldet ud, således fx. A 1455–67. Rækken af eksempler vil kunne fortsættes, men det må dog medgives, at talrige stikprøver falder positivt ud.

Bemærkningerne om selektion og register viser, at det kan være ganske besværligt og tidsrøvende at udnytte bibliografiens muligheder fuldt ud, men de skal ikke tilsløre den omstændighed, at der i den er samlet et væld af nyttige titler og henvisninger, hvoraf mange ellers kan være meget vanskelige at finde frem til. Der er dog ikke tale om *The Bibliography of Modern History*, og man må håbe, at der forud for en andenudgave gøres alvorlige overvejelser om form og indhold.

KARL EVALD KRISTENSEN

Bibliografi og Ikonografi 1864. Udgivet af Det kgl. Bibliotek, København og Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, Kiel. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1970. 411 s. Ill. 225 kr.

Dette meget vægtige efterslæt til den ganske omfattende og brogede jubilæumlitteratur, der udkom i hundredåret for krigen 1864, vil sikkert blive meget udnyttet og påskønnet af fremtidige forskere af krigen og dens politiske og militære baggrund. Bogen indledes med 2 korte bidrag, hvori Troels Fink behandler emnet: Den gamle danske helstats krise og sammenbrud, og Alexander Scharff giver et: Bidrag til historisk forståelse af begivenhederne i 1864. Begge afhandlinger tjener på udmærket vis formålet at placere krigen 1864 i dens historiske sammenhæng. Disse indlæg fremtræder på såvel tysk som dansk, og dette gælder også en fællesindledning, skrevet af rigsbibliotekar Palle Birkelund og den daværende leder af biblioteket i Kiel, professor Olaf Klose, samt korte indledninger til værket to emner.